

переговорів. Під час «Євромайдану» ситуація була протилежна.

2) якщо вже на самому початку розгортання акцій протестів під час Майдану 2004 року, обидві сторони практично у безультимативній формі домовилися сісти за стіл переговорів за участю міжнародних посередників, то ситуація в 2014 році була інакшою – постійне зволікання з перемовинами тільки підвищувало градус напруження в середині суспільства.

3) варто відзначити, що більш рішучо діяла міжнародна спільнота. Якщо у 2004 році окремі європейські політики негайно прибули до Києва на переговори і брали активну участь у врегулюванні конфлікту, то у 2014 році переважали здебільшого заяви про «занепокоєність» та «стурбованість», ніж реальне посередництво у вирішенні конфліктної ситуації та переговорному процесі.

Список використаних джерел

1. 'Єфремов: На Майданах серйозні питання не вирішуються', *Українська правда*. [online] Доступно: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/12/3/7004605/>
2. 'Заява МЗС України щодо виконання Угоди про врегулювання кризи від 21 лютого 2014 року', *Міністерство закордонних справ України*. [online] Доступно: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/18453-zajava-mzs-ukrajini-shhodo-vikonannya-ugodi-pro-vregulyuvannya-krizi-vid-21-lyutogo-2014-roku>
3. Киридон, АМ., 2015. 'Євромайдан / Революція Гідності: причини, характер, основні етапи', *Історична пам'ять*, Вип.33, с.17–32.
4. 'Національний круглий стіл-2: розмова істот з різних планет', *Лівий берег*. [online] Доступно: http://blogs.lb.ua/maryna_burmaka/246662_natsionalniy_krugliy_stil2.html
5. 'Політолог: Круглий стіл можливий тоді, коли влада не дивитиметься на опозицію кризь щити Беркута', *Тиждень*. [online] Доступно: <http://tyzhden.ua/News/96540>
6. 'Політолог: Круглий стіл президентів не здатен подолати політичну кризу', *Тиждень*. [online] Доступно: <http://tyzhden.ua/News/96330>
7. 'У влади є два сценарії припинення протесту – Тягнибок', *Українська правда*. [online] Доступно: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/12/1/7004122/>
8. 'AUTOMAIDAN Public Group'. [online] Доступно: <https://www.facebook.com/groups/AUTOMAIDAN/permalink/548279121936740/>

References

1. 'Jefremov: Na Majdanah serjozni pytannja ne vyrishujut'sja (Efremov: There are no serious questions on Maydan)', *Ukrai'ns'ka pravda*. [online] Dostupno: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/12/3/7004605/>
2. 'Zajava MZS Ukrai'ny shhodo vykonannja Ugody pro vregulyuvannja kryzu vid 21 ljutogo 2014 roku (Statement by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine on implementation of the Crisis Regulation Agreement dated February 21, 2014)', *Ministerstvo zakordonnyh sprav Ukrai'ny*. [online] Dostupno: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/18453-zajava-mzs-ukrajini-shhodo-vikonannya-ugodi-pro-vregulyuvannya-krizi-vid-21-lyutogo-2014-roku>
3. Kyrydon, AM., 2015. 'Jevromajdan / Revoljucija Gidnosti: prychny, harakter, osnovni etapy (EuroMaidan / Revolution of Dignity: reasons, character, main stages)', *Istorychna pam'jat'*, Vyp.33, s.17–32.
4. 'Nacional'nyj kruglyj stil-2: rozmova istot z riznyh planet (National round table 2: conversation of creatures from different planets)', *Livij bereg*. [online] Dostupno: http://blogs.lb.ua/maryna_burmaka/246662_natsionalniy_krugliy_stil2.html
5. 'Politolog: Kruglyj stil mozhlyvyj todi, koly vlada ne dyvytymet'sja na opozyciju kriz' shhyty Berkuta (Political scientist: A roundtable is possible when the authorities do not look at the opposition through the shields of Berkut)', *Tyzhden'*. [online] Dostupno: <http://tyzhden.ua/News/96540>
6. 'Politolog: Kruglyj stil prezidentiv ne zdaten podolaty politychnu kryzu (Political scientist: The presidential round table is not able to

overcome the political crisis)', *Tyzhden'*. [online] Dostupno: <http://tyzhden.ua/News/96330>

7. 'U vlady je dva scenarii pryynnennja protestu – Tjagnybok (The authorities have two scenarios for termination of the protest – Tyagnybok)', *Ukrai'ns'ka pravda*. [online] Dostupno: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/12/1/7004122/>

8. 'AUTOMAIDAN Public Group'. [online] Dostupno: <https://www.facebook.com/groups/AUTOMAIDAN/permalink/548279121936740/>

Gerasyimovych V. A., PhD-student of Department of political science of philosophical faculty of Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), gerasimovich92@gmail.com

Role and importance of political negotiations during the «Revolution of Dignity»

The article carries out a political analysis of the place and significance of political negotiations in overcoming the conflict, accompanied by the «Revolution of Dignity». It is established that unlike the protests of 2004, political negotiations did not have a significant impact on overcoming the internal conflict, since the opposition did not seek to resolve the conflict constructively, but using the counter-ultimatums of power.

Keywords: political negotiations, Revolution of Dignity, Ukraine, round table, opposition.

* * *

УДК 314.743+331.556.4

Демиденко О. І.,

аспірант кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики історичного факультету, Донецький національний університет ім. Василя Стуса (Україна, Вінниця), d.a.music.official.channel@gmail.com

НАСЛІДКИ ПРОЦЕСІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Розглядається комплекс наслідків, які спричиняють процеси інтелектуальної міграції для їхніх учасників – українських громадян, які безосередньо беруть в них участь; української держави, яка в результаті втрачає свій інтелектуальний потенціал; країн-реципієнтів мігрантів, які навпаки збагачуються за рахунок приливу висококваліфікованих кадрів з України. Наводяться погляди різних українських науковців – В. Ніколаєвського, Я. Петрової, С. Палковиченко та В. Курочки – на досліджувану проблематику. Доводиться, що предмет дослідження неможливо сприймати однозначно, оскільки наслідки міграції, попри традиційне сприйняття в якості загрози, мають й певні позитивні характеристики. Підкреслюється, що в умовах транскордонного, інформатизованого та глобалізованого світу виїзд за кордон наукових кадрів може не завважати їм працювати на благо їхньої Батьківщини, натомість – сприяти набуттю професійного досвіду та підвищенню їхньої кваліфікації. Також це сприяє інтеграції України в міжнародний ринок праці через міждержавний обмін робочою силою; послаблює соціальний тиск в суспільстві, спричинений проблемою безробіття; стимулює продуктивну діяльність українських наукових працівників та створення національних діаспор, які можуть в подальшому стати опорою зовнішньополітичної активності України. Втім, це не врівноважує наявні негативні наслідки процесів інтелектуальної міграції – втрату країною конкурентоспроможної частини власних трудових ресурсів; уповільнення темпів розвитку науково-технічного прогресу у зв'язку із численною еміграцією українських вчених; зниження рівня продуктивності праці, інтелектуального рівня населення; гальмування темпів розвитку окремих галузей національної економіки; посилення відставання від розвинутих країн світу в сфері інтенсивного розвитку. Відтак, це актуалізує необхідність розробки спеціальної державної стратегії, покликаної виправити ситуацію.

Ключові слова: інтелектуальна міграція, демографічна криза, науковий потенціал, негативні наслідки міграції, позитивні наслідки міграції, Україна.

Явище інтелектуальної міграції в сучасних умовах набуває поширення в міжнародному просторі. Україна, яка є важливим постачальником мігрантів на світовий ринок праці, також робить суттєвий внесок в забезпечення масштабності цих процесів. Виїзд за кордон представників інтелектуальної еліти нашої держави – науковців, студентів та підготовлених спеціалістів – має впливові наслідки для її потенціалу.

Їхня оцінка стає актуальним завданням для вітчизняної науки. Без неї сумнівним вбачається розуміння ступеня загрози, яку це явище несе державі, та її перспективам стабільно розвиватися у відповідності до вимог нового постіндустріального глобалізованого світу. Це в свою чергу є необхідною умовою для вироблення офіційної державної стратегії, покликаної сприяти збереженню національного інтелектуального потенціалу.

Безперечно, означена тематика розкривалась в низці робіт українських науковців. Нові тенденції розвитку міжнародної трудової міграції та їхні наслідки для України досліджував М. І. Пітюлич [9]. Загальні аспекти впливу процесів інтелектуальної міграції для країн–донорів мігрантів вивчала Т. Р. Власова [3]; українського виміру проблеми торкається Я. Петрова [8]. Загрози цих процесів для української держави аналізував Д. Акімов [1]. В контексті термінів національної безпеки їх розглядали С. Полковниченко та В. Курочка [10]. Натомість В. Ніколаєвський звертався до них, досліджуючи категорії соціальної безпеки [7]. Серед робіт загального характеру з міграційної проблематики, які опосередковано торкалися проблеми наслідків явища інтелектуальної міграції для України, слід згадати дослідження О. Вйонцека [2], Н. Горожанкіної [4; 5], В. Крисаченка [6], І. Світящука та Є. Стадного [11], С. М. Січко [12].

Втім, основна проблема при вивченні наслідків інтелектуальної міграції українських громадян полягає в невідповідності застосованої методології сутності проблеми та поставленим завданням. З одного боку занадто широкий підхід, в рамках якого інтелектуальна міграція українців розглядається як складова процесів трудової міграції, залишає поза увагою специфіку функціонування транскордонних зв'язків в науково–інтелектуальній сфері, відтак – не може повною мірою презентувати значення, яке має активізація еміграційного руху наукової еліти. Натомість звуження підходу зазвичай призводить до концентрації уваги дослідників виключно на негативних наслідках інтелектуальної міграції, залишаючи осторонь певні позитивні сторони цього процесу. Дана робота намагається уникнути означених недоліків та пропонує комплексне висвітлення результатів відповідних міграційних процесів.

Метою статті є всебічна та неупереджена оцінка наслідків інтелектуальної міграції за межі України. Акцент при цьому робиться на необхідності розуміти багатогранний характер результатів досліджуваних процесів. По перше, мова йде про відмінності в їхньому сприйнятті самими мігрантами, країнами їхнього походження та державами, до яких вони виїхали. По друге, для України виїзд її інтелектуальних ресурсів за кордон також є не настільки однозначним негативним явищем, як може вдатися з першого погляду. Сама специфіка інтелектуальної діяльності визначає, що транскордонність в цій галузі має певні позитивні риси. В той же час всебічний аналіз означених наслідків покликаний чітко відповісти на питання – чи є інтелектуальна міграція актуальною загрозою національній безпеці, та, якщо це дійсно так, як глибоко вона впливає на потенціал держави до стабільного розвитку.

Міграційні процеси мають достатньо глибокі наслідки для України, як позитивні, так і негативні. Дослідники В. М. Московкін та С. В. Мацарська стверджують, що при аналізі проблеми інтелектуальної міграції сформувались дві концепції. Перша з них – інтернаціональна (космополітична). Її представники вважають, що наука є надбанням усього людства і що вчений вільний вибирати собі місце проживання й роботи в будь–якому місці земної кулі. Представники другої концепції – національної (патріотичної) – натомість різко засуджують еміграцію вчених зі своїх країн і вважають, що вона приносить величезний збиток цим державам, даючи одночасно більші переваги країнам–реципієнтам мігрантів [5, с. 78–79]. Організоване в 2013 році в Дніпропетровську анкетування місцевих студентів показало, що погляди на сутність науки в сучасному світі та її місце в міграційних процесах розділилися практично порівну. 48,7% респондентів є прибічниками інтернаціональної концепції міграції висококваліфікованих кадрів, визнаючи досягнення науки та інтелектуальні ресурси надбанням всього людства незалежно від кордонів. Натомість 51,3% опитаних схиляються до патріотичної концепції розуміння процесів інтелектуальної міграції. Відтак вони різко засуджують виїзд вчених за кордон [4, с. 43–44].

В цілому можна стверджувати, що інтернаціоналізація господарських зв'язків в сучасному світі значно модифікувала форми міграції висококваліфікованих кадрів, що в цілому може розцінюватися як позитивне явище, оскільки представники інтелектуальної праці мають можливість реалізувати свої здібності. Втім, це стосується не всіх держав. Нажаль, для України характерною формою міграції висококваліфікованих фахівців є їхня втрата в рамках процесів безповоротної міграції. Це спричиняє значну шкоду економічному, соціальному та культурному розвитку країни, руйнує структуру національної еліти, стримує розвиток середнього класу – фундаменту стабільності і процвітання суспільства. Таким чином, сформована модель економіки в країні деформує систему цінностей висококваліфікованих фахівців, знижує і нівелює цінність інтелектуальної праці, підриває соціальну базу ринкових перетворень [9, с. 99].

Характеризуючи наслідки зовнішньої інтелектуальної міграції для українського суспільства, В. Ніколаєвський акцентує увагу на наступних сферах їхнього прояву:

1. Демографічний сектор. Основну частину мігрантів складають особи дітородного віку, молоді люди з досить високим рівнем освіти. З точки зору інтелектуальної міграції це в першу чергу стосується виїзду за кордон представників студентства та молодих спеціалістів. Відтак, внаслідок активізації міграційних процесів відбувається погіршення соціально–демографічної структури суспільства, його репродуктивного потенціалу, генофонду. Спостерігається зменшення кількості економічно–активного населення і збільшення частки людей похилого віку. В реаліях України ці наслідки є особливо актуальними, оскільки вони мають місце на тлі загального скорочення чисельності населення, зумовленого передусім низькою народжуваністю й високою смертністю [7, с. 121]. Ми стаємо свідками старіння нації – тобто в країні спостерігається глибока

демографічна криза. Це суттєво впливає на інші сфери функціонування суспільства, оскільки демографічний фактор є одним з визначальних чинників стабільного економічного розвитку держави (від нього напряму залежить її трудовий потенціал).

2. Культурний сектор. Зміни в демографічній та національно-етнічній структурах населення створюють безпосередній вплив на культуру. Місце людей, які мігрують до інших держав, в свою чергу можуть зайняти мігранти з третіх країн, в тому числі – представники радикально відмінної цивілізаційно-культурної спільноти. В результаті наслідком міграції є незворотні процеси в світогляді та суспільному житті населення [7, с. 121–122]. На щастя, в українських реаліях ця проблема не є актуальною. Загрозлива економічна ситуація в державі робить її непривабливою для зовнішніх мігрантів. З економічної точки зору це означає відсутність притоку нових трудових ресурсів, але в той же час не дає розгорнутися активному протистоянню в суспільстві на тлі неспівпадіння цивілізаційних цінностей (як це відбувається в країнах Західної Європи в останні роки).

3. Економічний сектор. В контексті інтелектуальної міграції, яка спричиняє виїзд за кордон висококваліфікованих фахівців та вчених, відбувається зниження якості трудових ресурсів, які продовжують працювати в рамках національного простору. Відтак, зменшується потенціал української економіки до сталого інтенсивного розвитку, вироблення нової наукомісткої продукції, здатної конкурувати на світових ринках [7, с. 122]. Експерти зазначають, що наслідком процесів виїзду науковців за кордон стає втрата суттєвої частки інтелектуального потенціалу країни, який є рушійною силою економічного розвитку. Це в свою чергу заважає науково-технічному прогресу, призводить до скорочення виробництва інноваційних розробок, зниження основних макроекономічних показників та посилення зростаючого відставання України в технологічному розвитку [10, с. 18]. Також держава втрачає кошти, які були затрачені на підготовку та розвиток спеціалістів-емігрантів. Згідно з розрахунковими даними, вартість підготовки вченого становить 800 тис. доларів США, фахівця з вищою освітою – 600 тис. доларів США. В результаті прямі збитки України від еміграції науковців складають щонайменше 36 млрд. доларів США. При цьому до даної суми слід додати потенційну вартість винаходів, розробок та здобутків, які вони могли б спроєктувати та реалізувати [10, с. 19].

4. Соціально-психологічний сектор. Міграція спричиняє послаблення традиційних соціальних інститутів, в першу чергу нівелюючи статус родини в якості відповідальної за виховний процес структури. В результаті вона в тому числі здійснює довгостроковий негативний вплив, підриваючи основу процесів становлення молодого покоління наших співвітчизників в якості повноцінних учасників суспільних відносин. Трудова міграція спричиняє ситуацію, коли формування дитини відбувається в умовах неповної родини чи взагалі відсутності обох батьків з усіма наслідками, що випливають з цього. Навіть якщо трудовим мігрантом є високоосвічений фахівець, зокрема вчений, це мало позначається на сутності зазначеної проблеми [7, с. 122–123].

5. Зовнішньополітичний сектор. Репутація країни-постачальника мігрантів сприяє створенню негативного іміджу України на міжнародній арені, оскільки засвідчує несприятливі соціальні та економічні умови життя всередині держави [7, с. 123]. Втім, в певних аспектах стабільний міграційний рух між двома державами може мати й позитивний результат, демонструючи стабільність дружніх відносин та цивілізаційну орієнтацію нашої країни в бік західного вектору розвитку.

6. Сектор індивідуальної безпеки. Неврегульованість правових механізмів трудової міграції позбавляє мігрантів можливості максимально реалізувати свої права на належні умови праці та винагороду, право на медичне забезпечення тощо. Через зазначену неврегульованість мігранти не завжди можуть використовувати весь існуючий арсенал правових механізмів захисту, включаючи звернення до суду [7, с. 124].

7. Науковий сектор. Еміграція кваліфікованих фахівців сприймається як серйозна загроза науковому майбутньому української держави. Багато українських вчених, які покинули країну після розпаду СРСР, займали провідні позиції у складі наукового співтовариства. Як правило, за кордон виїжджали найбільш обдаровані фахівці, які були лідерами пріоритетних дослідницьких напрямів [5, с. 80]. Втрата висококваліфікованих та працездатних спеціалістів в галузях технічних, медичних і фізико-математичних наук – людей, які склали ядро наукових колективів і забезпечували відтворення наукових шкіл – призводить до руйнування структури вітчизняної науки та ускладнює перспективи її відновлення в майбутньому. Наявне переривання підготовки наукових кадрів в свою чергу породжує загрозу втратити середнє покоління у науковій сфері України [10, с. 18–19]. Окремою проблемою є й той факт, що багато вчених, що від'їжджають з нашої держави, не працюють за спеціальністю. Вони практично поривають зі своїми професіями, втрачають свій науковий потенціал, дискваліфікуються. Таким чином навіть у разі можливої їхньої потенційної рееміграції вони фактично втрачені для науки – як вітчизняної, так і світової [1, с. 61].

В загальному плані В. Ніколаєвський стверджує, що явище «відпливу умів» також пов'язане із специфічними негативними наслідками, характерними для зовнішньої інтелектуальної міграції. До них дослідник відносить зниження інтелектуального рівня населення як у короткотерміновій, так і довготерміновій перспективі; втрату пріоритетів науково-технічного розвитку суспільства; посилення відставання від розвинутих країн світу [7, с. 125]. На думку В. Крисаченка, через вилучення із структури населення його найбільш соціально активної частини, його інтелектуальної еліти, в негативний бік змінюється пасіонарність українського етносу [6]. Все це має інтерпретуватися як безпосередня загроза безпеці суспільства, перспективам його соціального та економічного розвитку.

В цілому, вплив процесів інтелектуальної міграції на розвиток трудового потенціалу й економіки України не можна вважати позитивним. Серед негативних наслідків цього процесу Я. Петрова виділяє наступні [8, с. 130]:

– втрата країною конкурентоспроможної частини власних трудових ресурсів;

– підвищення тиску на національний ринок праці внаслідок створення іноземними громадянами конкуренції місцевій робочій силі;

– уповільнення темпів розвитку науково–технічного прогресу у зв'язку із численною еміграцією українських вчених;

– втрата Україною іноземної валюти, що вивозиться емігрантами як власні заощадження.

На думку С. Полковниченко та В. Курочки внаслідок виїзду висококваліфікованих українських фахівців за кордон:

– знижується рівень продуктивності праці, що призводить до погіршення конкурентоспроможності країни і послаблення її позиції на світовому ринку;

– посилюється зниження інтелектуального рівня населення, зростає можливість деградації майбутнього покоління, яке згодом нікому буде навчати;

– гальмуються темпи розвитку окремих галузей національної економіки, втрачаються пріоритети науково–технічного розвитку суспільства;

– уповільнюється розвиток національної економіки загалом, посилюється відставання від розвинутих країн світу [10, с. 19].

В той же час оцінка наслідків явища інтелектуальної міграції не може бути забарвлена виключно негативними тенденціями. Відповідні процеси також несуть низку позитивних результатів та переваг для країни походження мігрантів. Дослідники в цьому контексті звертають увагу на кілька моментів [2, с. 305]:

1. Еміграція висококваліфікованих кадрів дає їм можливість отримувати закордонний досвід стосовно професійної діяльності, організації бізнесу, залучення інвестицій та застосування новітніх технологій. Навіть у випадку безповоротної міграції вони зазвичай не втрачають зв'язки із родичами, вітчизняними колегами, друзями. Відтак, закладаються умови для передачі набутого за кордоном досвіду населенню, яке залишилось на території України. При цьому мова може йти як про теоретичну допомогу та поради, так і про безпосередню заочну участь мігрантів в підприємницькій діяльності на території нашої держави.

2. Перебуваючи за кордоном, висококваліфіковані кадри своєю індивідуальною діяльністю та особистою репутацією створюють позитивну репутацію Україні, працюючи на її імідж. Також вони допомагають у просуванні українських товарів на іноземні ринки, підвищують упізнаваність країни та українських торгових марок за кордоном.

3. В економічній площині міграція згладжує нерівномірність розподілу доходів населення в усьому світі. В останні роки обсяги грошових переказів міжнародних мігрантів швидко збільшувалися – як за рахунок зростання загального числа мігрантів, так і за рахунок значного розширення можливостей здійснення транскордонних трансфертів. Потоки міжнародних грошових переказів стали найважливішим джерелом зовнішнього фінансування для країн, що розвиваються [12, с.114]. Україна також отримує значні фінансові впливання від емігрантів, які виїхали в інші держави.

4. Прагнення реалізувати міграційні наміри в певних випадках призводить до інтенсифікації професійної підготовки та самовдосконалення громадян – тих, хто хоче здобути за кордоном належне місце в житті суспільства. При цьому далеко не всі з потенційних мігрантів врешті решт виїжджають в інші держави – відтак, плодами цих процесів користується й Україна.

Серед позитивних результатів інтелектуальної міграції для України Я. Петрова називає [8, с. 131]:

– сприяння інтеграції України в міжнародний ринок праці через міждержавний обмін робочою силою;

– ослаблення тиску безробіття на національному ринку праці, зниження соціальної напруги в суспільстві;

– надання можливості реалізувати свої здібності за кордоном, підвищити рівень кваліфікації, ознайомитися із світовим досвідом, поліпшити матеріальне становище;

– надходження в Україну додаткової іноземної валюти від мігрантів;

– стимулювання до більш продуктивної діяльності українських наукових працівників через виникнення конкуренції із закордонними фахівцями;

– створення національних діаспор, які можуть в подальшому стати опорою зовнішньополітичної діяльності України.

Президент Української астрономічної асоціації, член Президії НАН України Я. С. Яцьків вважає, що справжнім науковцям потрібно їхати за кордон, тому що в Україні немає інфраструктури для науки. Дослідник відзначає: «Якщо ти займаєшся високими енергіями – тобі треба працювати десь в Швейцарії чи Франції. Правда, це не відноситься до комп'ютерних технологій, до програмування. Адже можна жити в Україні і спокійно працювати на інші держави і отримувати собі платню. Але якщо людина мріє працювати десь в відомих колективах, то вона, на жаль, виїжджає і там працює» [11, с. 14].

Слід пам'ятати, що втрати і вигоди від процесів інтелектуальної міграції є як прямими (інвестиції в освіту і підвищення кваліфікації фахівців, здійснені у країні еміграції), так і непрямими (у формі нествореного і втраченого науково–технічного потенціалу, недоотриманих відсотків економічного зростання, втрачених доходів і добробуту). Якщо прями втрати певною мірою підлягають підрахунку, то непрямі є показником втрачених потенційних вигод, підрахунок якого залежить від багатьох факторів та може бути здійснений лише у приблизних масштабах [3, с. 21].

Таким чином, сутність наслідків процесів інтелектуальної міграції має двозначний характер. В першу чергу він визначається тим, з чієї точки зору ми розглядаємо ці процеси. Безперечно, висококваліфіковані спеціалісти та наукова еліта, виїжджаючи за кордон, позитивно оцінюють своє переміщення, яке має служити покращенню матеріального стану, відкривати нові можливості для реалізації свої професійних амбіцій та підвищення кваліфікації. Країни–реципієнти мігрантів також з радістю зустрічають таке поповнення власних інтелектуальних ресурсів та потенціалу. Натомість загальноприйнятою є точка зору про те, що Батьківщина мігрантів в таких умовах зустрічається лише з негативними наслідками цих процесів. Вона знає демографічних втрат, залишається без найважливішої для сучасних умов розвитку людської цивілізації частини людських ресурсів. В результаті гальмуються процеси її модернізації та формується відставання від держав–флагманів міжнародного середовища. Втім, інтелектуальну міграцію навіть для країн походження мігрантів не слід розглядати виключно з точки зору категорій безпекової загрози. На думку експертів, вона має й певні позитивні наслідки – на кшталт сприяння

інтеграції України в міжнародний ринок праці через міждержавний обмін робочою силою; послаблення соціального тиску в суспільстві, спричиненого проблемою безробіття; стимулювання продуктивної діяльності українських наукових працівників та створення національних діаспор, які можуть в подальшому стати опорою зовнішньополітичної активності нашої держави. Така двозначність повинна враховуватись при виробленні державної міграційної стратегії, яка не лише має вівелювати вплив негативних наслідків міграційних процесів, але й сприяти адекватному використанню на благо держави їхніх позитивних результатів.

Список використаних джерел

1. Акімов, Д., 2012. 'Інтелектуальна трудова міграція: наскільки страждає Україна від «утечки мозгов»', *Європейські перспективи*, №2 (1), с.60–63.
2. Вйончек, О., 2013. 'Аспекти інтелектуальної міграції в контексті переходу до економіки знань', *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В. С. Кравців (відп. ред.)*, Львів, Вип. 3(101). Територіальні міграційні системи: теорія і практика, с.302–308.
3. Власова, ТР., 2015. 'Міжнародна інтелектуальна міграція: наслідки для країн-донорів', *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*, Вип.4, с.16–24.
4. Горожанкіна, НА., 2013. 'Международная интеллектуальная эмиграция из Днепропетровского региона (геосоциологический компонент)', *Псковский региологический журнал*, с.43–48.
5. Горожанкіна, Н., 2012. 'Суспільно-географічний аналіз міжнародної інтелектуальної міграції населення', *Часопис соціально-економічної географії*, №13 (2), с.77–80.
6. Крисаченко, В., 2005. 'Динаміка населення: демографічні, етнічні та глобальні виміри', К.: *НІСД*, 368 с.
7. Николаєвський, В., 2007. 'Інтелектуальна міграція та соціальна безпека', *Міграція і толерантність в Україні. Зб. ст. / За ред. Ярослава Пилинського*, К.: *Стилос*, с.121–126.
8. Петрова, Я., 2007. 'Інтелектуальна міграція в Україні: мотивація та наслідки для суспільства', *Міграція і толерантність в Україні. Зб. ст. / За ред. Ярослава Пилинського*, К.: *Стилос*, с.127–132.
9. Пітюлич, МІ., 2014. 'Нові тенденції розвитку міжнародної трудової міграції та їх наслідки для України', *Науковий вісник Мукачівського державного університету*, Вип.1 (1), с.96–100.
10. Полковниченко, С., Курочка, В., 2016. '«Відплив умів» з України як загроза національній безпеці', *Проблеми і перспективи економіки та управління*, №4 (8), с.16–22.
11. Світяшук, І., Стадний, С. 'Академічна міграція', *Центр дослідження суспільства CEDOS*. [online] Доступно: https://cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/050/original/AcademicMigration_CSR.pdf?1404815631
12. Січко, СМ., 2016. 'Міжнародна трудова міграція як форма міжнародних економічних відносин', *Глобальні та національні проблеми економіки*, Вип.10, с.112–116.
4. Gorozhankina, NA., 2013. 'Mezhdunarodnaja intellektual'naja jemigracija iz Dnepropetrovskogo regiona (geosociologicheskij komponent) (International intellectual emigration from the Dnepropetrovsk region (geosociological component))', *Pskovskij regonologicheskij zhurnal*, s.43–48.
5. Gorozhankina, N., 2012. 'Suspil'no-geografichnij analiz mizhnarodnoi' intellektual'noi' migracii' naseleennja (Socio-geographical analysis of the international intellectual migration of the population)', *Chasopys social'no-ekonomichnoi' geografii*, №13 (2), s.77–80.
6. Krysachenko, V., 2005. 'Dynamika naseleennja: populjacijni, etichni ta global'ni vymiry (Population dynamics: population, ethnic and global dimensions)', K.: *NISD*, 368 s.
7. Nikolajevskij, V., 2007. 'Intelektual'na migracija ta social'na bezpeka (Intellectual Migration and Social Security)', *Migracija i tolerantnist' v Ukraini. Zb. st. / Za red. Jaroslava Pylins'kogo*, K.: *Stylos*, s.121–126.
8. Petrova, Ja., 2007. 'Intelektual'na migracija v Ukraini: motyvacija ta naslidky dlja suspil'stva (Intellectual Migration in Ukraine: Motivation and Implications for Society)', *Migracija i tolerantnist' v Ukraini. Zb. st. / Za red. Jaroslava Pylins'kogo*, K.: *Stylos*, s.127–132.
9. Pitjulych, MI., 2014. 'Novi tendencii' rozvytku mizhnarodnoi' trudovoi' migracii' ta i'h naslidky dlja Ukrainy (New trends in the development of international labor migration and their implications for Ukraine)', *Naukovyj visnyk Mukachiv's'kogo derzhavnogo universytetu*, Vyp.1 (1), s.96–100.
10. Polkovnychenko, S., Kurochka, V., 2016. '«Vidplyv umiv» z Ukrainy jak zagroza nacional'nij bezpeci (The "brain drain" from Ukraine as a threat to national security)', *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnja*, №4 (8), s.16–22.
11. Svitjashuk, I., Stadnyj, Je. 'Akademichna migracija (Academic migration)', *Centr doslidzhennja suspil'stva CEDOS*. [online] Доступно: https://cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/050/original/AcademicMigration_CSR.pdf?1404815631
12. Sichko, SM., 2016. 'Mizhnarodna trudova migracija jak forma mizhnarodnyh ekonomichnyh vidnosyn (International labor migration as a form of international economic relations)', *Global'ni ta nacional'ni problemy ekonomiky*, Vyp.10, s.112–116.

Demydenko O. I., PhD student, *International Relations and Foreign Policy Department, Faculty of History, Vasyl' Sus Donetsk National University (Ukraine, Vinnytsia)*, d.a.music.official.channel@gmail.com

Consequences of the Intellectual Migration Processes for the Ukrainian State and Society

The article deals with the complex of consequences that the processes of intellectual migration have caused for their participants – Ukrainian citizens who directly participate in this movement; the Ukrainian state, which loses its intellectual potential because of these processes; the recipient-states of the migrants, which, on the contrary, are enriched by the influx of highly skilled personnel from Ukraine. The views on the research topic of various Ukrainian experts—such as V. Nikolaevsky, Y. Petrova, S. Polkovnichenko and V. Kurochka – are presented. It is proved that the subject of the study cannot be taken uniquely, since the consequences of migration, despite the traditional perception as a threat, have certain positive characteristics. It is emphasized that in the conditions of a cross-border, informatized and globalized world, the external migration of scientific personnel may not prevent them from working for the benefit of their Motherland – instead it will promote the acquisition of professional experience and raising of their qualifications. It also contributes to the Ukraine's integration into the international labor market through the intergovernmental labor exchange; weakens social pressure in society caused by the problem of unemployment; stimulates the productive activity of Ukrainian scholars and the creation of national diasporas, which can become the basis of Ukraine's foreign policy activities. However, this does not counterbalance the existing negative consequences of the intellectual migration processes – the loss of a competitive part of the national labor resources; slowdown of pace of scientific and technological progress because of the numerous emigration of Ukrainian scholars; reduction of productivity and intellectual levels of the population; inhibition of the pace of development of certain branches of the national economy; increase of lagging behind from developed states in the field of intensive development. Therefore, it actualizes the need to develop a special state strategy designed to remedy the situation.

Keywords: intellectual migration, demographic crisis, scientific potential, negative consequences of migration, positive effects of migration, Ukraine.
